

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 27 mars 2018

Mål nr

Ö 5657-17

PARTER

Klagande

Q-Gruppen Bygg AB, 556542-9338

Box 42155

126 16 Stockholm

Ombud: Advokat PGJ och jur.kand. AN

Motpart

Akelius Violetten AB, 556810-5877

Box 104

182 12 Danderyd

Ombud: Advokaterna RD och RM

SAKEN

Säkerhetsåtgärd enligt 15 kap. 3 § rättegångsbalken

Dok.Id 145945

HÖGSTA DOMSTOLEN
Riddarhustorget 8

Postadress
Box 2066
103 12 Stockholm

Telefon 08-561 666 00
Telefax 08-561 666 86
E-post:
hogsta.domstolen@dom.se
www.hogstodomstolen.se

Expeditionstid
08:45–12:00
13:15–15:00

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2017-12-01 i mål Ö 11047-17

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen förklarar att den beslutade säkerhetsåtgärden inte är lämplig i den mening som avses i 15 kap. 3 § rättegångsbalken.

Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd rörande målet i övrigt.

Med ändring av hovrätts beslut upphäver Högsta domstolen beslutet om säkerhetsåtgärd enligt 15 kap. 3 § rättegångsbalken.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

Q-gruppen Bygg AB har yrkat att Högsta domstolen ska undanröja beslutet om säkerhetsåtgärd enligt 15 kap. 3 § rättegångsbalken.

Akelius Violetten AB har motsatt sig yrkandet.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 12.

SKÄL*Frågan i Högsta domstolen*

1. Frågan i Högsta domstolen är när en säkerhetsåtgärd enligt 15 kap. 3 § rättegångsbalken kan anses lämplig i lagrummets mening.

Bakgrund

2. Akelius Violetten AB och Q-gruppen Bygg AB ingick i april 2017 ett avtal om att Q-gruppen skulle projektera och utföra ombyggnadsarbeten i en byggnad som tillhörde Akelius. Arbetena, som skulle utföras som totalentreprenad och mot i kontraktet angivet fast pris, innebar främst att ett vindsutrymme skulle omvandlas till fyra lägenheter. Arbetena skulle vara avslutade i november 2017. Avtalet hänvisade, med vissa undantag, till Allmänna bestämmelser ABT 06 men innehöll också vissa ytterligare villkor.

3. Q-gruppen har utfört rivningsarbeten, arbeten i byggnadens källare och visst projekteringsarbete. Sedan slutet av juni 2017 har Q-gruppen emellertid inte utfört något ytterligare arbete och Q-gruppen har sedermera lämnat byggarbetsplatsen.

Parternas talan

4. I ansökan som inkom till tingsrätten den 3 november 2017 yrkade Akelius att tingsrätten skulle, med stöd av 15 kap. 3 § rättegångsbalken, förplikta Q-gruppen att återuppta entreprenadarbetena (kontraktsarbeten och eventuella ändrings- och tilläggsarbeten, alternativt likställda arbeten) och fullgöra sina övriga skyldigheter enligt parternas entreprenadavtal. Akelius begärde att föreläggandet skulle förenas med ett vite om 500 000 kr, eller annat kraftigt verkande vite som tingsrätten fann skäligt, per påbörjad dag av uteblivet tillhandahållande och fullgörande av entreprenadarbeten.

5. Som grund för yrkandet gjorde Akelius gällande bl.a. att Q-gruppen inte hade haft grund för att avbryta arbetena och därför var skyldigt att fullgöra sina skyldigheter enligt avtalet, att det skäligen kunde befaras att Q-gruppen genom sitt agerande hindrar eller försvårar utövningen av Akelius rätt eller i vart fall förminskar dess värde (sabotagerisk) och att Akelius lider skada till följd av Q-gruppens avtalsbrott.

6. Vad gäller behovet av ett omedelbart återupptagande av arbetena hänvisade Akelius bl.a. till att ett dröjsmål med färdigställandet av entreprenaden skulle innebära minskade hyresintäkter och ökade kapitalkostnader för Akelius. Enligt Akelius skulle ett sådant dröjsmål också kunna leda till störningar i relationen mellan Akelius och nuvarande hyresgäster, exempelvis därför att Q-gruppen hade lämnat vindsutrymmet utan isolering och bostadslägenheterna som en följd av detta hade blivit avkylda.
7. Akelius ställde säkerhet för den skada som åtgärden skulle kunna orsaka Q-gruppen.
8. Q-gruppen motsatte sig yrkandet. Enligt Q-gruppen hade parterna kommit överens om att avbryta entreprenaden. Q-gruppen gjorde i andra hand gällande att bolaget hade hävt avtalet och haft fog för detta. För det fall att Q-gruppen skulle anses ha saknat grund för att häva avtalet medförde detta, enligt Q-gruppen, i vart fall inte att Q-gruppen kunde åläggas att fullgöra avtalet. Q-gruppen, som också förnekade att det förelåg sabotagerisk, gjorde slutligen gällande att omfattningen av Akelius yrkande om fullgörelse var oklar.
9. Den 18 december 2017 ansökte Akelius om stämning. I denna yrkades att tingsrätten skulle förplikta Q-gruppen att fullgöra entreprenadarbeten (kontraksarbeten och eventuella ändrings- och tilläggsarbeten, alternativt likställda arbeten) och fullgöra sina övriga skyldigheter enligt parternas avtal. Akelius yrkade också att tingsrätten skulle fastställa att Q-gruppen var skyldigt att ersätta Akelius den skada som Akelius orsakas av Q-gruppens underlåtenhet att fullgöra sina förpliktelser enligt nämnda avtal.

Tingsrättens och hovrättens avgöranden

10. Tingsrätten beslutade i enlighet med Akelius yrkande (jfr p. 4), dock att vitesbeloppet bestämdes till 200 000 kr per påbörjad dag. Domstolen fann att

det förelåg sannolika skäl för att Akelius hade ett anspråk mot Q-gruppen som kunde antas bli föremål för rättegång mellan parterna och att detta anspråk var tillräckligt preciserat genom det mellan parterna ingångna avtalet. Med hänsyn till att Q-gruppen inte hade för avsikt att följa det avtalsinnehåll som Akelius hade gjort gällande kunde det också enligt tingsrätten skäligen befaras att Q-gruppen även fortsättningsvis skulle komma att hindra eller försvåra utövandet av Akelius rätt enligt avtalet. Vidare fann tingsrätten att den begärda säkerhetsåtgärden var proportionerlig och den ställda säkerheten godtagbar.

11. Hovrätten har instämt i tingsrättens bedömning och fastställt dess beslut.

Högsta domstolens prövningstillstånd

12. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd i frågan huruvida den av domstolarna beslutade säkerhetsåtgärden är lämplig i den mening som avses i 15 kap. 3 § rättegångsbalken. Frågan om prövningstillstånd rörande målet i övrigt har förklarats vilande.

Allmänt om 15 kap. 3 § rättegångsbalken

13. En allmän utgångspunkt är att tvångsvis verkställighet av ett civilrättsligt anspråk inte får ske förrän saken har avgjorts genom dom. I 15 kap. rättegångsbalken finns det dock bestämmelser som ger domstol möjlighet att besluta om säkerhetsåtgärder som kan ge en part ett provisoriskt rättsskydd i avvaktan på domstolens slutliga avgörande.

14. 15 kap. 1 och 2 §§ rättegångsbalken innehåller bestämmelser om kvarstad. Syftet med ett beslut om kvarstad är att trygga sökandens fordran eller rätt till viss egendom. Enligt 3 § har domstol möjlighet att förordna om åtgärder av annat slag för att säkerställa ett anspråk. Förutsättningarna för att en ansökan om sådan åtgärd ska bifallas anges i första stycket. Sökanden ska visa sannolika skäl för anspråket, och detta ska vara eller kunna antas bli

föremål för rättegång eller prövning i annan liknande ordning. Vidare ska åtgärden vara lämplig. En ytterligare förutsättning för ett sådant beslut är att det skäligen kan befaras att motparten genom att utöva viss verksamhet eller företa eller underlåta viss handling eller på annat sätt hindrar eller försvårar utövandet av sökandens rätt eller väsentligen förringar dess värde. Syftet med paragrafen är att förhindra ”sabotage” av det slaget och därmed ge förutsättningar för en kommande meningsfull och verkställbar dom.

Närmare om innebörden av uttrycket ”lämplig åtgärd”

15. I 15 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken anges att en åtgärd enligt första stycket får innebära förbud vid vite att utöva viss verksamhet eller företa viss handling eller annat föreläggande vid vite att beakta sökandens anspråk eller förordnande av syssloman eller meddelande av en föreskrift som är ägnad att på annat sätt förebygga intrång i sökandens rätt. Lagtexten är allmänt hållen och får närmast ses som en exemplifiering av de skiftande slag av åtgärder som kan komma i fråga.

16. Varken i lag eller i förarbeten utvecklas när en åtgärd kan anses som lämplig. Det är givet att lämpligheten av en viss åtgärd i betydande utsträckning blir beroende av förhållandena i det enskilda fallet. Vissa riktlinjer kan ändå ges.

17. Åtgärden måste, för att vara lämplig, vara förenlig med de principer om behov och ändamålsenlighet som allmänt gäller i fråga om tvångsmedel. Det innebär att en åtgärd får företas endast om den är nödvändig med hänsyn till syftet med åtgärden (behovsprincipen). Det innebär vidare att den måste vara ägnad att åstadkomma det som man vill uppnå genom åtgärden (ändamålsprincipen), dvs. förhindra den sabotageåtgärd som motparten läggs till last, säkerställa en meningsfull dom och trygga domsverkställighet. (Se Peter Fitger m.fl., Rättegångsbalken, 5 december 2017, Zeteo, kommentar till 15 kap. 3 §.)

Särskilt om åtgärder som innebär förtida verkställighet

18. Avsikten är inte att en åtgärd enligt 15 kap. 3 § rättegångsbalken ska ersätta en kommande dom och således ha karaktären av ”förtida domsverkställighet” (se Peter Westberg, *Det provisoriska rättsskyddet i tvistemål*, Bok 1, 2004, s. 85 ff.). Det är visserligen inte uteslutet att genom en provisorisk åtgärd omedelbart ge sökanden den rätt han eller hon söker i målet (se NJA II 1943 s. 186, prop. 1980/81:84 s. 230 och rättsfallet ”Lastbilen” NJA 2003 s. 613). Enligt förarbetena till 15 kap. 3 § krävs det emellertid starka skäl för detta (se a. prop. s. 230). I sammanhanget kan noteras att åtgärder som omedelbart ger sökanden den rätt som han eller hon gör anspråk på kan innebära att motparten i praktiken förmenas sin rätt till domstolsprövning. Det gäller i synnerhet om det inte finns förutsättningar att senare låta åtgärden återgå.

19. Säkerhetsåtgärder som innebär att sökanden omedelbart får sin rätt helt tillgodosedd kan därför inte anses lämpliga i den mening som avses i 15 kap. 3 § rättegångsbalken annat än under mycket speciella förhållanden. Sådana speciella förhållanden kan vara att skydd söks för en rättighet som endast kan utövas inom relativt kort tid, att det är fråga om att trygga fortlöpande prestationer eller att anspråket rör vad som utgör livsnödvändigheter för sökanden (jfr Peter Westberg, a.a., Bok 2, s. 168 ff.). Det rör sig då om situationer när ett omedelbart tillgodosende av sökandens rätt, av det ena eller andra skälet, är av mycket påtaglig betydelse för honom eller henne.

Särskilt om proportionalitetsprincipen

20. För att en säkerhetsåtgärd enligt 15 kap. 3 § rättegångsbalken ska kunna beslutas krävs allmänt att olägenheterna för motparten av åtgärden är proportionerliga i förhållande till de skäl som talar för ett förordnande om åtgärden (se ”De omhändertagna företagshemligheterna” NJA 2017 s. 457 p. 14 med hänvisningar).

21. Proportionalitetsprincipen får betydelse bl.a. vid bedömningen av om en viss åtgärd är lämplig. Den gäller såväl i de i punkterna 18 och 19 behandlade fallen av förtida verkställighet som i andra fall. Sökanden ska inte kunna få till stånd en åtgärd, vars skadeverkningar för motparten är större än de som skulle drabba sökanden om ansökan ogillades (se Peter Fitger m.fl., a.st.). Domstolen måste därför beakta bl.a. vilka effekter säkerhetsåtgärden skulle få för motparten och i vilken utsträckning åtgärden skulle kunna återgå vid ett ogillande av sökandens anspråk (jfr, i det senare hänseendet, Torkel Gregow, Kvarstad och andra säkerhetsåtgärder enligt 15 kap. rättegångsbalken, 2014, s. 147). Finns det flera tänkbara åtgärder, måste det alternativ väljas som medför minsta möjliga intrång för den som utsätts för tvångs-ingreppet ("lindrigaste ingreppets princip", se Peter Westberg, a.a., Bok 4, s. 299 ff.).

22. Proportionalitetsbedömningen kan – beroende på vad som läggs i den (jfr Peter Westberg, a.a., Bok 2, s. 137 ff.) – komma att överlappa de prövningar som gjorts i ett tidigare led av paragrafens tillämpning. Det innebär exempelvis att man – sedan det först har konstaterats att det finns ett behov av åtgärden – vid proportionalitetsbedömningen måste ta ställning till graden av detta behov och väga det mot olägenheterna på motpartens sida.

Särskilt om åtgärdens precision

23. Ett förordande om en säkerhetsåtgärd måste vara så preciserat att det står klart för svaranden dels vilken handling som han eller hon ska tåla, underlåta eller vidta, dels föremålet för handlingen (se Peter Westberg, a.a., Bok 2, s. 248; se även Torkel Gregow, a.a., s. 149). En sådan precision är nödvändig även för att förordnandet ska kunna läggas till grund för verkställighet. Ett förbud eller ett åläggande som inte uppfyller det nämnda kravet kan inte anses lämpligt.

Bedömningen i detta fall

24. Under förutsättning att Akelius har ett anspråk i den mening som avses i 15 kap. 3 § rättegångsbalken, innefattande att det framställda fullgörelseyrkandet är tillåtet, samt att det finns sådan sabotagerisk som sägs i 3 § – frågor som Högsta domstolen med hänsyn till prövningstillståndets utformning inte ska ta ställning till här – får Akelius anses ha ett behov av att anspråket tillgodoses så snart som möjligt. Ett åläggande för Q-gruppen att omedelbart återuppta entreprenaden är också ägnat att leda till att Akelius anspråk tillgodoses på ett bättre sätt och att motverka den sabotagerisk som Akelius gör gällande. I så måtto uppfyller den beslutade åtgärden de krav som följer av de ovan nämnda behovs- och ändamålsprinciperna.

25. Den beslutade åtgärden innebär emellertid att Q-gruppen måste fullgöra det avtal som parterna tvistar om. Åtgärden får till följd att fullgörelse måste ske redan innan tingsrätten, genom dom i målet, har avgjort om Q-gruppen i materiellt och processuellt hänseende är skyldigt att göra detta. Åtgärden har därför karaktär av förtida domsverkställighet. För att en sådan åtgärd ska anses som lämplig måste sökandens intresse av att få till stånd åtgärden vara mycket starkt. Akelius intresse av att entreprenadarbetena återupptas omedelbart kan inte anses vara av detta slag. Redan av detta skäl kan den beslutade åtgärden inte anses lämplig.

26. Åtgärden kan inte heller anses förenlig med den allmänna proportionalitetsprincip som gäller för bl.a. säkerhetsåtgärder enligt 15 kap. 3 § rättegångsbalken. Åtgärden består av ett åläggande för Q-gruppen att utföra relativt omfattande byggnadsarbeten. Om Akelius talan i målet skulle ogillas, kan åtgärden – i praktiken – inte återgå. Den ekonomiska skada som detta skulle innebära för Q-gruppen torde i och för sig kunna ersättas genom den säkerhet som Akelius har ställt. Likväl kan det antas att åtgärden skulle innebära betydande olägenheter för Q-gruppen. Omständigheterna ger inte

anledning att anta att Akelius nytta av åtgärden skulle stå i proportion till dessa.

27. Det vitesföreläggande som genom åtgärden riktas mot Q-gruppen avser fullgörandet av ett förhållandevis omfattande entreprenadavtal. Det har framgått att Q-gruppen och Akelius är oense i flera frågor som har med avtalet att göra, t.ex. om förekomsten och betydelsen av vissa ömsesidiga förpliktelser och om kvalificeringen av ändrings- och tilläggsarbeten. Särskilt mot den bakgrunden kan föreläggandet inte anses ge vare sig Q-gruppen eller – om så blir aktuellt – den som ska ta ställning till frågan om utdömande av vite ett tydligt besked om vad Q-gruppen har att göra. Även mot den bakgrunden framstår åtgärden som olämplig.

Slutsats

28. Frågan i prövningstillståndet ska alltså besvaras så, att den beslutade åtgärden inte är lämplig i den mening som avses i 15 kap. 3 § rättegångsbalken.

29. Vid denna bedömning bör prövningstillstånd meddelas rörande målet i övrigt och beslutet om säkerhetsåtgärd upphävas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog, Kristina Ståhl, Ingemar Persson, Sten Andersson (referent) och Petter Asp
Föredragande justitiesekreterare: Maria Ulfsdotter Klang